

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR
NAZİRLİYİNİN
POLİS AKADEMİYASI

«CİNAYƏT HÜQUQU» kafedrası

«CİNAYƏT HÜQUQU» fənni üzrə

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU № 31. “Ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlər”.

Tərtib etdi: Kafedranın rəisi, polis polkovniki,
İmrəli Məmmədli

Mühazirə kafedranın iclasında təhlil olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol № ____ « ____ » _____ 2016-cı il.

B A K I – 2016

Mövzu 31: Ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlər.

P L A N:

GİRİŞ:

1. Ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və növləri.
2. Ədalət mühakiməsi orqanlarının fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.
3. Ədalət mühakiməsinin nümayəndələri və nümayəndələri olmayan şəxslər tərəfindən törədilən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

NƏTİCƏ:

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Mad. 28, 66, 125,129. Bakı. 2020
2. “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” 4 noyabr 1950-ci il Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsi (AR 25 dekabr 2001-ci ildə qoşulmuşdur)
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı. 2020
4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsi. Bakı. 2020
5. Azərbaycan Respublikasının Mülkü Prosesual Məcəlləsi. Bakı. 2020
6. Azərbaycan Respublikasının İnzibati - Prosesual Məcəlləsi. Bakı. 2020
7. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi. Bakı. 2016
8. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsi. Bakı. 2020
9. "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının 10 iyun 1997-ci il tarixli Qanunu
10. “Prokurorluq haqqında” Azərbaycan Respublikasının 7 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunu
11. “Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının 28 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunu
12. “AR Konstitusiyasının 66-cı maddəsi ilə əlaqədar AR Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 67,70-ci və CM-in 179 və 181-ci maddələrinin şərh edilməsi haqqında AR Konstitusiya Məhkəməsinin 29 dekabr 1998-ci il tarixli Qərarı
13. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası. (prof. F.Səməndərovun red. ilə) Bakı. 2019
14. M.İmanov Cinayət hüququ. Xüsusi hissə Bakı 2015.
15. «Cinayət hüququ» (M.Əhmədov və digəriləri). Dərs vəsaiti. Bakı-2007.
16. Уголовное право России. Особенная часть. Под ред. проф. Л.Л.Кругликова М.,2004.

GİRİŞ

Ədalət mühakiməsi dövlət fəaliyyətinin xüsusi növüdür. Bu fəaliyyət növü insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının mülkiyyəti, ictimai qaydanı, ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti Azərbaycan Respublikasının konstitusiya quruluşunu, sülhün və bəşəriyyətin təhlükəsizliyinin mühafizəsinə, cinayətlərin xəbərdar olunmasına və qanunculuğun möhkəmləndirilməsinə yönəlmişdir.

Ədalət mühakiməsi orqanlarının fəaliyyətinə edilən qəsdlər dövlət fəaliyyətinin sahələrindən birinin normal fəaliyyətini pozduğu üçün bu qəsdlər nəzərdə tutan fəsil, Dövlət hakimiyyəti əleyhinə olan cinayətlər bölməsində yerləşdirilmişdir.

Son illərdə ölkəmizin ali qanunvericilik orqanı tərəfindən ədalət mühakiməsinin həyata keçirən orqanların fəaliyyətini tənzimləyən bir sıra aktlar qəbul olunmuşdur. Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanunun (10 iyun 1997-ci il), «Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət müdafiəsi haqqında» Qanun (11 dekabr 1998-ci il), «Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında» Qanun (11 dekabr 1998-ci il) və s.

Nəzərdən keçirilən cinayətlərin ictimai təhlükəliliyi onunla bağlıdır ki, bu əməllər ölkəmizdə ədalət mühakiməsini həyata keçirən orqanların normal fəaliyyətini pozur, onların nüfuzuna xələl gətirir.

Ədalət mühakiməsi orqanların normal fəaliyyəti insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının mühafizəsinə təminat verən əsas amillərdən biridir.

Mövzunun əsas məqsədi ədalət mühakiməsi əleyhinə törədilən ictimai-təhlükəli əməllərin ümumi anlayışını vermək, bu əməllərin ümumi xarakteristikasını vermək və ayrı-ayrı cinayət tərkiblərinin təhlil etməkdən ibarətdir.

Sual 1. Ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlərin ümumi anlayışı və növləri.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 7-ci maddəsinə əsasən ölkəmizdə dövlət hakimiyyəti üç hakimiyyətdən qanunverici, icra və məhkəmə hakimiyyətindən ibarətdir.

Məhkəmə hakimiyyəti ölkəmizdə ədalət mühakiməsi yolu ilə məhkəmələr tərəfindən həyata keçirilir.

Ədalət mühakiməsi artıq qeyd olunduğu kimi dövlətin xüsusi fəaliyyət növüdür. Bu fəaliyyət növü dövlətin digər fəaliyyət növlərindən bir sıra cəhətləri ilə fərqlənir.

1) bu fəaliyyət yalnız mülki və cinayət mühakimə icraatı cərcivəsində həyata keçirilir.

2) bu fəaliyyət yalnız məhkəmə sisteminə xas olan metodlarla həyata keçirilir.

3) bu fəaliyyət dövlət tərəfindən səlahiyyətlər verilmiş orqanlar tərəfindən həyata keçirilir (bütün məhkəmələr, polis, prokurorluq və s.)

4) bu fəaliyyət ədalət mühakiməsinin vəzifə və məqsədlərini həyata keçirmədən ibarətdir.

Bu cinayətlərin xüsusi obyekt ədalət mühakiməsini həyata keçirən orqanların normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Bilavasitə obyekt ədalət mühakiməsi orqanları sisteminin ayrı-ayrı strukturlarının normal fəaliyyətinin təmin edən ictimai münasibətlərdir. (Məsələn: prokurorluq, tədqiqat, istintaq orqanları, cəzaçəkmə müəssisələri və s.).

Obyektiv cəhətdən bu əməllər ədalət mühakiməsini həyata keçirilməsinə mane olan müxtəlif hərəkətlərdə və hərəkətsizlikdə ifadə olunur.

Ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlərin böyük əksəriyyəti hərəkətlərdə ifadə olunur. Məsələn: Maddə 286. Ədalət mühakiməsinin, ibtidai istintaqın həyata keçirilməsinə mane olma, Maddə 292. Qanunsuz olaraq tutma, həbsə alma və ya həbsdə saxlama və s. Bu əməllərin bəziləri

hərəkətsizliklə səciyyələnir. Məsələn: Maddə 295.Şahidin və ya zərərçəkmiş şəxsin ifadə verməkdən imtina etməsi, Maddə 306. Məhkəmənin hökmünü qərarın, yaxud digər aktını icra etməmə və s.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu əməllərin çox hissəsi forması tərkibli. Məsələn: 286,287,288,289-cu maddələrdə nəzərdə tutulan əməllər.

Maddi tərkibli cinayətlərə misal olaraq 303-cü maddədə siyahıya alınmış və ya üzərinə həbs qoyulmuş, yaxud müsadirə olunmalı əmlak barəsində qanunsuz hərəkətlər cinayətin göstərmək olar. Bəzi müəlliflər 287-ci maddədə, nəzərdə tutulan «Ədalət mühakiməsini və ya ibtidai istintaqı həyata keçirən şəxsin həyatına qəsd etmə» cinayətini maddi tərkibli cinayətlərə aid edirlər.¹ Fikrimizcə, bu cinayət formal tərkibli.

Subyektiv cəhətdən bu cinayətlər bir-başa qəsdlə səciyyələnir. Məsələn: Maddə 289. Məhkəməyə hörmətsizlik etmə, Maddə 292. Qanunsuz olaraq tutma, həbsə alma və ya həbsdə saxlama və s.

Bəzi cinayət tərkiblərində motiv və məqsəd əsas əlamət kimi nəzərdə tutulmuşdur. Məsələn: 286-dı maddədə ədalət mühakiməsi həyata keçirilməsinə mane olmaq məqsədi əsas əlamət kimi nəzərdə tutulmuşdur. Eləcə də 287-ci maddədə nəzərdə tutulan şəxslərdən qisas almaq məqsədi nəzərdə tutulmuşdur.

Subyekt bəzi cinayətlər üçün ancaq ədalət mühakiməsi orqanlarının işçiləri (məsələn: 291-294-cü maddələrdə nəzərdə tutulan əməllər) azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza cəkmən şəxslər (304-305-ci maddələr) və 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı, fiziki şəxslər bu cinayətlərin subyektinə ola bilər (Məsələn: Maddə 289. Məhkəməyə hörmətsizlik etmə və s.)

Bu cinayətlər əsasən bilavasitə obyektə görə qruplara bölünürlər. Bu cinayətlərin təsnifatı ilə bağlı digər meyyarlarda təklif edilir.² Burada nəzərdən keçirilən cinayətlərin subyektə görə üç qrupa bölmək təklif olunur. Digər

---

¹ Вах: «Уголовное право» Особенная часть. Учебник под ред. Н.И.Ветрова и Н.И.Ляпулова. М.1998.стр.642)

² Вах: «Уголовное право Российской Федерации» Особенная часть.М.1996 г. стр:436.

müəlliflər bu cinayətləri bilavasitə obyektə görə beş yox, üç qrupa bölməyi təklif edirlər.³

Fikrimizcə, bu cinayətlərin bilavasitə obyektə görə beş qrupa bölmək daha ətraflı olardı.

1) ədalət mühakiməsi orqanların qanuni fəaliyyətinə edilən qəsdlər (CM-nin 286-289, 301-ci maddələri).

2) ədalət mühakiməsinin konstitusiya prinsiplərini həyata keçirilməsini təmin edən münasibətlərə edilən qəsdlər (CM-nin 290-292, 295-ci maddələri).

3) iş üzrə sübutların müəyyən olunmuş prosessual qaydalarla əldə edilməsi qaydalarına qəsd edən əməllər (CM-nin 293-294, 296-299-cu maddələri).

4) cinayətlərin qarşısını vaxtında almaq və onları acmaq üzrə ədalət mühakiməsi orqanların normal fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlər (CM-nin 300-307-ci maddələri).

5) qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktların həyata keçirilməsini təmin edən münasibətlərə qəsd edən əməllər (CM-nin 303-306-cı maddələri).

Beləliklə, ədalət mühakiməsi orqanlarının ədalət mühakiməsini həyata keçirmək sahəsində olan münasibətlərə qəsd edən cinayət qanununda nəzərdə tutulan ictimai təhlükəli əməllər ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlər hesab olunur.

Ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlərin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, bu cür əməllər məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyi haqqında konstitusiya prinsipini pozur, məhkəmə istintaq, təhqiqat orqanların bu sahəyə olan fəaliyyətini pozur, onları nüfuzdan salır, xalqın bu orqanlara inamı zəifləyir, ədaləti pozulur, vətəndaşların idarələrin, müəssisələrin və təminatların mənafeələrinə və hüquqlarına ziyan vurulur.

---

³ Bax: R.İ.Quliyev, M.N.İmanov «Cinayət hüququ» Xüsusi hissə. Bakı 2001. s.616-617.

Sual 2. Ədalət mühakiməsi orqanların fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı tərkiblərinin təhlili.

Maddə 286. Ədalət mühakiməsinin ibtidai istintaqın həyata keçirilməsinə mane olma.

Bu əməl ədalət mühakiməsinin, ibtidai istintaqın həyata keçirilməsinə mane olma məqsədilə məhkəmə fəaliyyətinə hər hansı formada müdaxilə etməyə ifadə olunur.

Azərbaycan Respublikasının 125-ci maddəsinə əsasən ölkəmizdə məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə məhkəmələr tərəfindən həyata keçirilir.

Bilavasitə obyekt – ədalət mühakiməsi həyata keçirməsi üzrə məhkəmənin, prokurorluğun, istintaq və təhqiqat orqanlarının normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən – ədalət mühakiməsinin həyatia keçirilməsinə mane olmaq məqsədilə məhkəmə fəaliyyətinə hər hansı formada müdaxilə etməyə ifadə olunur.

Müdaxilə etmə dedikdə, hər hansı işi öz icrasına götürmüş və ya onun araşdırılmasına başlayan hakimə və ya hakimlər kollegiyasına (o cümlədən andlı iclasçılara) məhkəmə tərkibinə daxil olmayan fiziki şəxs tərəfindən təzyiq göstərilməsi başa düşülür. Məsələn: hakimlərə hədə-qorxu gəlmə, təqsirkara lazımı qərar çıxarmaq üçün hakimin yaxınlarına müraciət etmə, dövlət və yerli özünüifadə orqanlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən onlara məsləhət və göstərişlərin verilməsi və s.

CM-nin 286.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan əməl formal tərkiblidir. Qanunda nəzərdə tutulan, hərəkətlər edilən andan əməl bitmiş hesab edilir.

Subyektiv cəhətdən bu əməl birbaşa qəsdlə törədilir. Əməli törədən şəxs hərəkətlərinin məhkəmənin normal fəaliyyətinə müdaxilə olduğunu dərk edir və ədalət mühakiməsinə mane olma məqsədi ilə bu hərəkətləri törətməyi arzu edir.

Bu cinayətin motivi tövsif üçün əhəmiyyəti yoxdur.

Təhlil olunan cinayət subyekti 16 yaşı tamam olmuş anlaqlı fiziki şəxslərdir.

CM-nin 286.2-ci maddəsində bu cinayətin işin obyektiv, tam və hərtərəfin aparılmasına mane olmaq məqsədilə prokurorun, müstəntiqin və yav təhqiqatçının fəaliyyətinə hər hansı formada müdaxilə etmə kimi tövsifedici əlamət nəzərdə tutulmuşdur.

CM-nin 286.2-ci maddəsinin mənasında prokuror, müstəntiq və ya təhqiqatçı dedikdə, işin istintaqını aparan şəxsləri nəzərdə tutur. CPM-in 7 – ci maddəsində prokurorun, müstəntiqin və təhqiqatçının anlayışı nəzərdə tutulmuşdur.

CM-nin 286.3-cü maddəsi 286.1 və 286.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərin şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədilməsini xüsusilə tövsifedici hal kimi nəzərdə tutur.

Şəxsin qulluq mövqeyi onun hüquqi statusu (səlahiyyət və vəzifələrinin həcmi) ilə müəyyən olunur. Buraya ilk növbədə Azərbaycan Respublikası dövlət qulluğunda vəzifə tutan və yerli dövlət hakimiyyəti və özünüidarə orqanlarının vəzifəli şəxsləri daxildir. Belə şəxslər qulluq səlahiyyətlərindən istifadə edərək məhkəmənin, istintaq və ya təhqiqat orqanlarının fəaliyyətinə qarışırlar.

Maddə 287. Ədalət mühakiməsini və ya ibtidai istintaqı həyata keçirən şəxsin həyatını qəsd etmə.

İşin və ya müvafiq materialların məhkəməyə baxılması və ya ibtidai istintaqın aparılması, yaxud hökmün və ya digər məhkəmə qərarlarının icrası ilə əlaqədar qanuni fəaliyyətlərinə mane olma və ya belə fəaliyyətdən qisas almaq məqsədilə hakimin, andlı iclasçıların, habelə prokurorun, müstəntiqin, təhqiqatçının, müdafiəcinin, ekspertin, məhkəmə nəzarətçisinin, məhkəmə icrasının, eləcə də onların yaxın qohumlarının həyata qəsd etməyə ifadə olunur.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 27-ci maddəsinə əsasən hər kəsin yaşamaq hüququ vardır. İnsan həyatına qəsd etmək xüsusilə ağır

cinayət hesab edilir. Təhlil olunan cinayətdə nəzərdə tutulan şəxslərin həyatına qəsd ona görə daha təhlükəli hesab olunur ki, burada bu şəxslərin həyatının təhlükədə qoymaqla yanaşı, həm də ədaləti mühakiməsini həyata keçirən orqanların mənafeələrinə ziyan yetirilir.

Bu cinayətin obyekti ədalət mühakimə orqanların mənafeyi və maddəyə sadalanan şəxslərin həyatıdır.

Obyektiv cəhətdən – 287-ci maddənin dispoziyasında göstərilən şəxslərin həyatına qəsd etməyə ifadə olunur. Bu şəxslərin anlayışı CPM-nin müvafiq maddələrində və «Məhkəmə icrasları və nəzarətçiləri» haqqında qanunda nəzərdə tutulmuşdur.

Yaxın qohumlar dedikdə, CPM-nin 7.0.32-ci maddəsinə əsasən babalar, nəvələr, valideynlər, övladlığa götürənlər, doğma və ögey qardaşlar və bacılar, ər-arvad, uşaqlar, övladlığa götürülənlər, nəvələr başa düşülməlidir.

CM-nin 287-ci maddəsinin dispoziyasında göstərilən şəxslərin həyatına qəsd etmə dedikdə, bu şəxslərin öldürülməsi və ya öldürülməsinə cəhd (o cümlədən sağlamlığına zərər vurulması) başa düşülür.

Cinayət formal tərkiblidir, şəxsin öldürülməsinə yönəlmiş hərəkətlərin törədildiyi andan başa çatır.

Bu cinayət subyektiv cəhətdən qəsdlə törədilir.

Məqsəd və motivlər normanın dispozişiyaya nəzərdə tutulduğundan tövsif üçün zəruri əlamət kimi çıxış edir.

Əməlin məqsədi – normaya göstərilən şəxslərin qanuni fəaliyyətinə mane olma və ya belə fəaliyyətdən qisas almaqdan ibarətdir.

Subyekt – 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı, fiziki şəxslərdir. Təhlil olunan cinayət 14 yaşı tamam olmuş, anlaqlı şəxs tərəfindən törədilərsə, əməl CM-nin 120.2.3-cü maddəsi ilə tövsif olunmalıdır.

Maddə 291. Qanunsuz olaraq cinayət məsuliyyətindən azad etmə

Bu əməl prokuror, müstəntiq və ya təhqiqatçı tərəfindən cinayətin törədilməsində şübhə edilən və ya təqsirləndirilən şəxsi qanunsuz olaraq cinayət məsuliyyətindən azad etməyə ifadə olunur.

Bu əməlin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, cinayətkarlıqla aparılan mübarizə zəifləyir, ədalətlilik prinsipi pozulur, cinayətkarda cəzasızlıq hissləri formalaşır. Bununla da yeni cinayətlərin törədilməsi üçün zəmin yaranır, ədalət mühakiməsi orqanların nüfuzuna əzrər vurulur.

Obyekt – məhkəmə, istintaq və təhqiqat orqanların cinayətlərin acılması və istintaqı ilə bağlı normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən – təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxsin kifayət qədər əsas olmadan qanunsuz olaraq cinayət məsuliyyətindən azad edilməsində ifadə olunur. Cinayət törətmiş şəxsin qanuni əsaslarla cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi CM-ni və CPM-nin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuşdur. Bütün digər hallarda şəxsin məsuliyyətdən azad olunması qanunsuz hesab olunur.

Cinayətin tərkibi formaldır. Bu əməl şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi haqqında qərar çıxarıldığı və imzalandığı andan başa çatmış hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən təhlil olunan cinayət birbaşa qəsdlə səciyyələnir.

Bu cinayətin subyekt xüsusidir. Belə ki, subyekt rolunda prokuror, müstəntiq və təhqiqatçı çıxış edə bilər.

Maddə 292. Qanunsuz olaraq tutma, həbsdə alma və ya həbsdə saxlama.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 29-cu maddəsində hər kəsin azadlıq hüququ, 32-ci maddə isə şəxsin toxunulmazlıq hüququ nəzərdə tutulmuşdur. Təhlil olunan hüququ nəzərdə tutulmuşdur. Təhlil olunan cinayətin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, bu ədalət mühakiməsi orqanlarının norması fəaliyyətinə zərər yetirməklə bərabər, yuxarıda qeyd olunan hüquqlara da xələl gətirir.

Bu cinayətin obyekt – ədalət mühakimə orqanlarının normal fəaliyyəti və vətəndaşların hüquq və azadlıqlarıdır.

CM-nin 292-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayətin obyektiv cəhəti qanunsuz tutmada ifadə olunur.

Şəxsin qanuni tutulması üçün əsaslar Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 398-401-ci maddələrində və CPM-nin 147-153-

cü maddələrində nəzərdə tutulmuşdur. Təhlil olunan cinayətə görə məsuliyyətin yaranması üçün tutma qanunsuz olmalıdır. Qanunla nəzərdə tutulmuş əsaslar olmadıqda və müəyyən olunmuş qaydaların pozulması ilə həyata keçirilən tutma qanunsuz hesab olunur.

Cinayət formal tərkibliyədir. Bu əməl tutma haqqında protokol tərtib edildiyi və bu haqda tutulma məlumat verildiyi andan tutma haqqında protokol tərtib edilməsinə dair qanunun tələbləri pozulduğu hallarda isə şəxsin faktiki olaraq təhqiqat orqanına gətirildiyi andan bitmiş hesb olunur.

Qanunsuz tutma subyektiv cəhətdən yalnız birbaşa qəsdlə səciyyələnir. Cinayətin motiv tövsif üçün əhəmiyyəti yoxdur, ancaq tamah niyyəti, qisas, maraq və s. ola bilər.

Subyekt – xüsusidir, yəni prokuror, müstəntiq və təhqiqatçıdır.

CM-nin 291.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin obyektiv cəhəti qanunsuz həbsə alma və ya həbsdə saxlamadan ibarətdir.

Həbs tədbiri CPM-nin 155.1-155.3-cü maddələri ilə tənzimlənir. CPM-nin 155.3.1-ci maddəsinə əsasən, həbs 2 ildən artıq azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza təyin ediləbilən cinayətin törədilməsində ittiham olunan şəxslərə tətbiq oluna bilər.

Bu cinayət obyektiv cəhətdən təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxsə qarşı qanunazidd olaraq həbsə alma qismində qətimkan tədbirini seçilməsində, habelə bu şəxslərin qanunla nəzərdə tutulmuş müddətdən artıq həbsdə saxlanmasında ifadə olunur.

Yuxarıda qeyd olunan maddələrin tələbləri pozulmaqla həyata keçirilən həsb tədbiri qanunsuz hesab olunur.

Təhlil olunan əməldə şəxsin göstərilən qanunsuz formada həbsə alındığı və ya həbsdə saxlanması qanuni olan hallarda, qanunla yol verilən müddətdən artıq saxlandığı andan başa çatmış hesab olunur.

Bu cinayət birbaşa qəsdlə törədilir. Motivli tövsif üçün əhəmiyyəti yoxdur.

Subyekt – xüsusidir: prokuror, müstəntiq və təhqiqatçıdır.

CM-nin 292.3-cü maddəsi 292.1 və ya 292.2-ci maddələrdə nəzərdə tutulmuş əməllərin ağır nəticələrə səbəb olmasını tövsifedici əlamət kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Ağır nəticələr dedikdə, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin özünü öldürməsi, öldürülməsi, sağlamlığına ağır zərərin vurulması, səhhətində psixi pozuntunun əmələ gəlməsi və s. hallarda başa düşülməlidir.

Beləliklə, ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlərin bu qrupuna daxil olan cinayətlərin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, bu əməllər ədalət mühakiməsini həyətə keçirən orqanların normal fəaliyyətinə xələl gətirir, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin prinsiplərini pozur, bu orqanları nüfuzdan salır, bu orqanların vəzifəli şəxslərin həyatına, sağlamlığına zərər yetirir, bütövlükdə insan və vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının pozulmasına səbəb olur.

Sual 3. Ədalət mühakiməsinin nümayəndələri və nümayəndələri olmayan şəxslər tərəfindən törədilən cinayətlərin tərkiblərinin təhlili.

Maddə 293. İşgəncə, işgəncə hesab olunmayan qəddar, qeyri insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəza.

Xidməti vəzifələrini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsi və ya bu qismdə çıxış edən digər şəxs tərəfindən, yaxud onun təhriki və ya razılığı ilə, yaxud o, xəbərdar olduğu halda başqa şəxslər tərəfindən şəxsi, qəddar, qeyri insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qoyma əməli insan və vətəndaşı konstitusion hüququ və azadlıqlarını kobud şəkildə pozan əməldir.

Obyekt – ibtidai istintaq və təhqiqat orqanlarının normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Əlavə obyekt – şübhə edilən, təqsirləndirilənə və zərərçəkmiş şəxsin, şahidin, ekspertin hüquq və azadlıqlarıdır.

Bu cinayət obyektiv cəhətdən prokuror, müstəntiq və ya təhqiqatçı tərəfindən və ya onların təhriki ilə dindirmə zamanı hədələməklə, şantacla,

ləqayəti alcatmaqla və ya sair qanunsuz hərəkətlər tətbiq etməklə şübhə edilən şəxsi, təqsirləndirəni, zərərçəkmiş şəxsi, şahidi ifadə verməyə, habelə eksperti rəy verməyə məcbur etməyə ifadə olunur.

Hədələmə dedikdə, dindirilənin barəsində onun üçün arzu edilməz olan hər hansı nəticənin baş verəcəyi ilə qorxudulması başa düşülür.

Şantaj dedikdə, dindiriləni onu ləkələyəcək hər hansı əməllərin və sənədlərin elan ediləcəyi hədəsi ilə qorxutma başa düşülür.

Ləyaqəti alcatma dedikdə, dindirilən şəxsə münasibətdə həyasız, ədalətsiz xarakterli, insanı hörmətdən salan, təhqir edən hərəkətlər etmə başa düşülür.

Sair qanunsuz hərəkətlər dedikdə, dindirmənin CPM-lə müəyyən edilmiş prosessual formasından kənara çıxma və müəyyən olunmuş qaydalarını pozma ilə xarakterizə olunan hər hansı başqa hərəkət başa düşülür.

Məsələn: ifadə alanın hüquqlarını qanunsuz olaraq məhdudlaşdırılması, onun aldadılması, hipnozun tətbiq edilməsi, narkotiv və psixatron maddələrdən istifadə olunması, saxta sübutlardan istifadə olunması və s.

Məcbur etmə dedikdə, zərərçəkmiş şəxsə müxtəlif fiziki və ya psixi təsir göstərməklə onu öz ifadəsi ziddinə ifadə (rəy) verməyə sövq etmək başa düşülür.

Cinayət formal tərkiblidir. Maddədə nəzərdə tutulan hərəkətlərdən biri törədilən andan başa çatmış hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən bu cinayət birbaşa qəsdlə törədilir. Təqsirkar şəxs zərərçəkmişə qanunsuz yolla təsir göstərərək onu ifadə verməyə məcbur etdiyini dərk edir və bu əməli törətməyi arzu edir.

Subyekt – xüsusidir (müstəntiq, təhqiqatçı).

CM-nin 293.2-ci maddəsi eyni əməllərin işgəncə verməklə törədilməsi kimi tövsifedici əlaməti nəzərdə tutur.

İşgəncənin anlayışı. İşgəncələr və sair qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alcaldan davranış növləri və cəzalar əleyhinə 1984-cü il 10 dekabr tarixli Konvensiyanın 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

İfadə məcburi qaydada alınarkən zərərçəkənə az ağır və ya ağır zərər yetirilərsə əməl cinayətlərini məcmuyu qaydasında tövsif olunmalıdır.

Maddə 296. Billə-bilə yalan xəbərçilik etmə.

Bu cinayətin ictimai təhlükəliliyi ondan itbarətdir ki, həmin əməllər nəticəsində ədalət mühakiməsi orqanların normal fəaliyyəti pozulur, əsas olaraq şəxslər cinayət məsuliyyətinə cəlb olunur, cinayətin acılması və cinayəti törətməkdə təqsiri olan şəxslərin müəyyən olunması cətinləşir.

Cinayətin bilavasitə əsas obyekt ədalət mühakiməsi orqanlarının normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Əlavə bilavasitə obyekt qismində şəxsiyyətin hüquq və azadlıqları çıxış edir.

Obyektiv cəhətdən bu əməl cinayət edilməsi haqqında billə-bilə yalan xəbərçilik etmədə ifadə olunur.

Cinayət edilməsi haqqında xəbərçilik etmə dedikdə, həm başa çatmış, həm də cinayət etməyə cəhd və ya cinayətə hazırlıq haqqında məlumatların hər hansı bir formada müvafiq dövlət orqanlarına və ya vəzifəli şəxslərə çatdırılması başa düşülür. Xəbər cinayət işi qaldırmaq hüququ olan orqanlara çatdırılır. Bu orqanlara prokurorluq, təhqiqat və istintaq orqanları, eləcədə, vergi, kömrük və başqa orqanlar aiddir. Xəbər üçüncü şəxslərə və ya kütləvi informasiya orqanlarına çatdırılırsa bu cinayətin tərkibi yaranmır.

Məlumatların məzmunu yalan olduqda böhtan cinayətin tərkibi yarana bilər.

Cinayət formal tərkiblikdir. Bu əməl yalan xəbərin müvafiq orqanı və ya vəzifəli şəxsə çatdırıldığı andan bitmiş hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən əməl birbaşa qəsdlə səciyyələnir. Təqsiri olan şəxs cinayət barəsində məlumatın yalan olduğunu bilir, onun ictimai təhlükəli nəticələri qabaqcadan görür və onun baş verməsini arzu edir.

Subyekt 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı fiziki şəxslərdir.

CM-nin 296.2-ci maddəsi əməlin tövsifedici hallarını müəyyən edir: şəxsin ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməkdə ittiham olunması, eyni ittiham sübutlarının yaradılması.

Ağır və xüsusilə ağır cinayətlərin anlayışı CM-nin 15-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Süni ittiham sübutlarının yaradılması – həqiqətdə mövcud olmayan hal və ya faktora dair saxta sübutların yaradılması və ya olan sübutların saxtalaşdırılması başa düşülür.

Maddə 297. Billə-bilə yalan ifadə vermə, yalan rəy vermə və ya yanlış tərcümə etmə.

Təhlil olunan cinayətin ictimai təhlükəliyi ondan ibarətdir ki, bu əməl nəticəsində cinayət işi düzgün istintaq olunmur. Bu işə əsassız və qanunsuz hökm, qərar və digər aktların qəbul olunmasına səbəb ola bilər.

Obyekt – ədalət mühakiməsi orqanların normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Əlavə obyekt – şəxsin hüquq və azadlıqlarıdır.

Obyektiv cəhətdən aşağıdakı hərəkətlərdə ifadə olunur:

1. şahidin və zərərçəkmiş şəxsin yalan ifadə verməsi;
2. ekspertin yalan ifadə verməsi;
3. tərcüməcinin yanlış, tərcümə etməsi.

Yalan ifadə dedikdə, iş üzrə əhəmiyyətli faktların təhrif edilməsi və ya uydurma faktların irəli sürülməsi başa düşülür.

Yalan ekspert rəyi dedikdə, əhəmiyyətli faktların səhv izah olunması, yaxud düzgün qiymətləndirilməməsi və ya düzgün olmayan nəticələrin çıxarılması başa düşülür.

Yanlış tərcümə dedikdə bir dildən digərinə tərcümə zamanı mətnin və ya şifahi nitqin məzmununun təhrif edilməsi başa düşülür.

297-ci maddənin dispozisiyası bu əməllərin ibtidai istintaq və ya məhkəmə zamanı edilməsini zəruri edir.

Yuxarıda sadalanan hərəkətlərdən birinin edilməsi ilə cinayət başa çatmış hesab olunur, yəni cinayətin tərkibi formaldır.

Subyektiv cəhətdən əməl birbaşa qəsdlə ifadə olunur. Billə-bilə əlaməti cinayət tərkibinin zəruri ünsürüdür.

Subyekt xüsusidir, yəni maddənin dispozisiyasında nəzərdə tutulan şahidlər, zərərçəkmiş şəxslər, ekspertlər və ya tərcüməçilər ola bilər. Eləcə də subyektin 16 yaşı tamam olmalıdır.

CM-nin 297.2-ci maddəsində bu cinayətin tövsifedici əlamətləri- şəxsin ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməyə ittiham edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Ağır və xüsusilə ağır cinayətin anlayışı CM-nin 15.4 və 15.5-ci maddəsində öz əksini tapmışdır.

Təhlil edilən maddənin «qeyd» hissəsində cinayət məsuliyyətini istisna edən hallar nəzərdə tutulmuşdur.

Maddə 298. Şahidin və ya zərərçəkmiş şəxsin ifadə verməkdən imtina etməsi.

Təhlil ediləcək cinayətin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, şahidin və ya zərərçəkmiş şəxsin ifadə verməməsi istintaq və məhkəmə baxışı zamanı əsl həqiqətin üzə çıxarılmasına mane olur.

Obyekt – ədalət mühakiməsi orqanların normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətdir.

Obyektiv cəhətdən bu əməl şahidin və ya zərərçəkmiş şəxsin ifadə verməkdən imtina etməkdə ifadə olunur.

İfadə verməkdən imtina etmə dedikdə, şahidin və ya zərər çəkmiş şəxsin, cinayət işi üzrə məlum olan əhəmiyyətli məlumatların verməkdən boyun qaçırılması başa düşülür.

İmtina etmə həm şifahi, həm də yazılı formada ola bilər.

Cinayət formal tərkiblikdir, qanunda nəzərdə tutulan hərəkətlər edilən andan başa çatmış hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə səciyyələnir.

Şahid və ya zərərçəkmiş ifadə verməkdən imtina etdiyini dərk edir, əməlinin nəticəsini görüş və arzu edir. Motiv və məqsəd tövsif üçün əhəmiyyəti yoxdur.

Subyekt – şahid və ya zərərçəkmiş şəxs qismində ifadə verməli olan 16 yaşı tamam olmuş anlaqlı şəxsdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 66-cı maddəsinə və təhlil olunan maddənin «qeyd» hissəsinə əsasən, şəxs özü, arvadı (əri), övladları, valideynləri və yaxın qohumlarına qarşı ifadə verməkdən imtina etdikdə cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna bilməz.

Maddə 302. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında qanunvericiliyi pozma.

Təhlil ediləcək cinayətin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, əməliyyat axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanların normal fəaliyyəti pozulur və bu orqanlar nüfuzdan düşür.

Obyekt – əməliyyat – axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanların normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Əlavə obyekt – vətəndaşların hüquq və azadlıqlarıdır.

Obyektiv cəhətdən bu əməl iki hərəkətdə ifadə olunur:

1. əməliyyat axtarış fəaliyyətini həyata keçirmək səlahiyyətinə malik olmayan şəxslər tərəfindən belə tədbirlərin keçirilməsi;

2. əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirmək səlahiyyətinə malik olan şəxslər tərəfindən həmin tədbirlərin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş əsaslar olmadan keçirilməsi. Hər iki hərəkət şəxsin hüquq və qanunla qorunan mənafeələrinin əhəmiyyətli pozuntusuna gətirib çıxarmalıdır. Cinayət maddi tərkibliidir.

Dispozisiya növü blanketdir. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının 28 oktyabr 199-cu il tarixində Milli Məclis tərəfindən qəbul olunmuş Qanunla tənzimlənir. Bu Qanunun 1-ci maddəsinə «ƏAF» apnlayışı 10-cu maddəsində tədbirlərin siyahısı verilmişdir. Qanunun 17-ci maddəsinə

əsasən əməliyyat axtarış tədbirləri həyata keçirmək üçün aşağıdakı əsaslar olmalıdır.

1. Məhkəmənin(hakimin)qərarı;
2. İstintaq orqanlarının qərarı;
3. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektlərinin qərarı.

Şəxsin hüquq və qanunla qorunan mənafeələrinin əhəmiyyətli dərəcədə pozulması məhkəmə tərəfindən qiymətləndirilir.

Subyektiv cəhətdən əməl birbaşa qəsdlə törədilir.

Subyektin birinci hərəkətdə münasibətdə ƏAF-i, həyata keçirmək səlahiyyətinə malik olmayan şəxslər ikinci hərəkətdə ƏAF-ni həyata keçirmək səlahiyyətinə malik olsa da, bu tədbirləri qanunvericilikdə müəyyən edilmiş əsaslar olmadan həyata keçirən şəxslərdir.

CM-nin 302.2-ci maddəsində eyni əməllərin informasiyanın gizli yolla götürülməsi üçün nəzərdə tutulan xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilməklə törədilməsi kimi tövsifeedici əlaməti nəzərdə tutulmuşdur.

Xüsusi texniki vasitələr dedikdə, gizli qulaq asmaq, müşahidə aparmaq üçün müxtəlif qurğular, telefon aparatları, kameralar və s. texniki vasitələr başa düşülür.

Maddə 304. Azadlıqdan məhrum etmə yerindən, həbsdən və ya mühafizə altından qaçma.

Bu cinayətin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, belə əməllər nəticəsində məhkəmə orqanların qərarları və hökmlərin icrası pozulur, cəzaları icra edən orqanlar nüfuzdan düşür və yeni cinayətlərin törədilməsi üçün zəmin yaradılır.

Obyekt – məhkəmə, istintaq və cəzacəkmə müəssisələrin normal fəaliyyətinin təmin edən münasibətlərdir.

Obyektin cəhətdən bu əməl cəza çəkən və ya ibtidai həbsdə olan şəxsin azadlıqdan məhrum etmə yerlərindən, həbsdən və ya mühafizə altından qaçmasında ifadə olunur.

Azadlıqdan məhrumetmə yerləri – CM-nin 56-cı maddəsinə əsasən, məntəqə tipli cəza cəkmə müəssisələri, ümumi, ciddi, xüsusi recimli cəza cəkmə müəssisələri və həbsxanalar, CM-nin 85-ci maddəsinə əsasən, ümumi və möhkəm recimli tərbiyə müəssisələridir.

Həbsdə saxlama yerləri – müvəqqəti saxlama yerləri, istintaq təcridxanaları, hauptvaxtalar və s.

Mühafizə altında olma dedikdə, şəxsin mühafizəsi və ya konvoyların nəzarəti altında olduğu istənilən hal və ya şərait başa düşülməlidir.

Qaçma dedikdə, yuxarıda qeyd olunan yerlərin qanunsuz olaraq özbaşına tərk etmə başa düşülür.

Cinayət formal tərkibliidir. Bu əməl yuxarıda göstərilən yerləri tərk etdiyi anda başa çatmış hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən bu əməl bir başa qəsdlə törədilir. Motiv və məqsəd cinayətin tövsifi əhəmiyyət kəsb etmir.

Subyekt xüsusidir: azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxs, bu cəzanı cəkmə şəxs, barəsində həbs növündə qətimkan tədbiri seçilmiş şəxs.

CM-nin 304.2-ci maddəsində eyni əməllərin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi, həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olan zor tətbiq etməklə və ya silah qismində işlədilən əşyalardan istifadə olunmaqla törədilməsi kimi tövsifedici əlamətlər nəzərdə tutulmuşdur.

Maddə 307. Cinayət barəsində xəbər verməmə və ya qabaqcadan vəd etmədən cinayəti gizlətmə.

Bu cinayətlərin ictimai təhlükəliliyi andan ibarətdir ki, təqsirkar şəxslərin normanın dispozisiyasında göstərilən cinayətlər haqqında xəbər verməməsi və ya gizlədilməsi bu cinayətlərin vaxtında aşkar edilməsinə mane olur və vətəndaşların pozulmuş hüquqlarının vaxtında bərpa olunmasına imkan vermir. Bu cinayət RF CM-də nəzərdə tutulmamışdır.

Obyekt – ədalət mühakiməsi orqanların cinayətlərin açılması və qarşısının alınması üzrə normal fəaliyyətin təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən bu əməl ağır və ya xüsusi ağır cinayətin hazırlanması və ya törədilməsi barədə xəbər verməmədə ifadə olunur.

Xəbər verməmə dedikdə, adı çəkilən cinayətlərin hazırlanması və ya törədilməsini bilən şəxsin dövlət orqanlarına və ya bu orqanların vəziyyəli şəxslərinə məlumat verməmə başa düşülür. Əməl hərəkətsizlikdə ifadə olunur.

CM-nin 307.2-ci maddəsi qabaqcadan vəd etmədən ağır cinayəti gizlətmə əməlini nəzərdə tutur.

Hər iki əməl formal tərkibli cinayətdir.

Subyektiv cəhətdən hər iki cinayət xəbərveməmə və gizlətmə birbaşa qəsdlə səciyyələnir. Təqsirkar şəxs bildiyi əməl barədə xəbər vermədiyini və ya əməli qabaqcadan vəd etmədən gizlətdiyini dərk edir və bunları törətməyi arzu edir.

Motiv və məqsəd tövsif üçün əhəmiyyət kəsb etmir.

Subyekt 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı fiziki şəxsdir.

Ağır və xüsusilə ağır cinayətlərin anlayışı CM-nin 15-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Bu maddənin «qeyd» hissəsində arvadı (əri), övladların, valideynləri və qanunvericiliklə dairəsi müəyyən edilmiş digər yaxın qohumların tərəfindən hazırlanmış və ya törədilmiş cinayəti, barəsində xəbər verməyən şəxs bu Məcəllənin 307.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna bilməyəcəyi nəzərdə tutulmuşdur.

Beləliklə, ədalət mühakiməsi həyata keçirən orqanların işçiləri və bu orqanların işçiləri olmayan şəxslər tərəfindən törədilən ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlərin ictimai təhlükəliliyini ikiqat artırır. Belə ki, ədalət mühakiməsini həyata keçirməyə cavabdeh şəxsləri törədilən cinayətlərin nəticələri sair olur və bu orqanların normal fəaliyyətini daha çox zərər vurur.

N Ə T İ C Ə:

Beləliklə, ədalət mühakiməsi orqanlarının ədalət mühakiməsini həyata keçirməsi ilə bağlı fəaliyyətə qəsd edən cinayət qanununda nəzərdə tutulan ictimai-təhlükəli əməllər ədalət mühakiməsi əleyhinə olan cinayətlər hesab olunur.

Bu cinayətlər ölkəmizdə dövlət hakimiyyətin bir qolu olan Məhkəmə hakimiyyətinin həyata keçirdiyi ədalət mühakiməsi əçleyhinə törədilmir. Nəzərdən keçirdiyimiz əməllər təkcə, məhkəmə orqanların normal fəaliyyətinə deyil, həm də ədalət mühakiməsini həyata keçirən digər orqanların (polis, prokurorluğun, cəza cəkmə müəssisələrinin) bu sahədə olan fəaliyyətlərinə qəsd edirlər. Təhlil edilən cinayətlər bu orqanları nüfuzdan salır, insan və vətəndaşların pozulmuş hüquqların bərpasına manecilik törədir.